

გამოცემა ილ. რუხაძისა.

სახელოვნი ღუმის

სარჩევნი კანონი

კანკასინაუნი

(1907 წ. 3 ივნისი).

38425

ქ.უთაისი.
სწრაფ-მბეჭდავი სტამბა ი. ქილაძისა.
1912 წ.

სახელმწიფო ღუმის საარჩევნო კანონი კავკასიაში.

საერთო დებულება.

სახელმწიფო ღუმის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს ყველა მამაკაცს, რომელთაც 25 წელიწადი შეუსრულდათ.

თავიანთი სამსახურის ადგილას საარჩევნო უფლებას მოკლებული არიან გუბერნატორები, ვიცე-გუბერნატორები, გრადონაჩალნიკები, მათი თანაშემწენი და საზოგადოთ პოლიციის სამსახურში მყოფნი პირნი.

საარჩევნო უფლებას სრულიად მოკლებული არიან:

1. უცხო სახელმწიფოთა ქვეშევრდომნი;
2. მოსწავლეები;
3. სამსახურში მყოფნი სამხედრო პირები;
4. ისეთი დანაშაულობისათვის გასამართლებულნი, რომლის შედეგია უფლების ახდა ან შეზღუდვა, ანდა სამსახურიდან გამოგდება, და აგრეთვე ისინი, ვინც გაასამართლეს ქურდობის, ავაზაკობის, ნაპარევის დაფარვის, მიბარებული ქონების მითვისების, მოპარული საქონლის საწინდრათ მიღების ანდა მოტყუებით ქონების მითვისების და მევახშეობისათვის, როცა სასამართლოს დამნაშავე პირისათვის არავითარი უფლება არ აუხდია, მარა ხსე-

ნებულ მოქმედებაში სავსებით მაინც არ გაუმართლებია;

5. ისინი, ვინც სამართალში მიცემული არიან, ან ვისიც საქმე ძიებაშია და აბრალებენ ზემოთ მუხლში ჩამოთვლილ დანაშაულობათა ჩადენას;

6. გაკოტრებული ან გაკოტრებულათ აღიარებული პირები;

7. ისინი, რომელთაც მზრუნველი ყავთ დანიშნული;

8. ისინი, რომლებსაც სამღვდელო ღირსება ახადეს ბიწიერებისათვის და აგრეთვე გამორიცხულნი საზოგადოებათა და სათავადაზნაურო კრებებიდან იმ წოდებათა მიერ, რომელთაც ისინი ეკუთვნიან და

9. ის პირები, რომლებიც სამხედრო სამსახურს დაემალენ და ამისთვის გაასამართლეს.

ერთი ხმის მეტი არჩევნებში არავის აქვს და არც არავის შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს ამომრჩეველთა ორ სხვა და სხვა კრებაში. მარა თუ ამომრჩეველს საარჩევნო უფლება მოეპოება რამოდენიმე მაზრაში ან ქალაქში, ის ახორციელებს ამ უფლებას მარტო ერთ რომელიმე ადგილას, რომლის არჩევა შის ნებასურვილზეა დამოკიდებული.

იმ პირთ, რომელთაც უძრავი ქონება აქვთ, და მათ რიცხვში სამხედრო სამსახურში მყოფთაც, შეუძლიათ გადასცენ თავისი საარჩევნო ცენზი შვილებს, ხოლო თუ ასეთი პირები ქალებია — ქმრებს და შვილებს. ასეთი გადაცემის ქალაქი დამოწმებულ უნდა იქნას ნატარიალური წესით ან პო-

ლიციის მიერ, ან და კიდევ მომრიგებელ მოსამართლის, ქალაქის მსაჯულის და გადამცემი პირის პირდაპირი უფროსის მიერ. უფლება ვერ გადაეცემა იმ პირთ, რომელთაც საარჩევნო უფლება არ აქვთ¹).

საარჩევნო ცენზი.

ყველა ამომრჩეველი იყოფა კურიებათ და ჯგუფებათ ქონებისა და წოდების მიხედვით, რომელთაც საფუძვლათ უდევთ შესაფერი ცენზი.

ამ კურიათს შეადგენენ:

1. მემამულეები;
2. გლეხები
3. ქალაქის მცხოვრებნი და
4. მუშები.

ამ კურიათა გარდა ამიერ კავკასიაში (გარდა შავი ზღვის გუბერნიისა) არსებობს კიდევ ერთი კურია ნაციონალური თვისების მიხედვით, სახელდობო რუს ამომრჩეველთა კურია.

1. მემამულეთა კურია.

მემამულე—ამომრჩევლები ორ კატეგორიათ იყოფიან: მემამულეები, რომელთაც უფლება აქვთ პირდაპირ პირადათ მონაწილეობა მიიღონ ვიბორ-შჩიკების ამრჩეველთა კრებაში და ისეთები, რომლებიც ამ კრებაში მონაწილეობას იღებენ არა პირდაპირ, არამედ მათ მიერ არჩეულ რწმუნებულთა შემ-

¹) დებულებები სახელ. დუმის არჩევნებისა მუხ. 9—15 და სენატის განმარტებები.

წეობით. პირველი კატეგორიის მემამულეები სრულ ცენზიანებია, მეორენი არა. სრული ცენზიანი მემამულეა, ვინც თავის კუთვნილ მამულზე ან სხვა ქონებაზე (გარდა სავაჭრო სამრეწველო დაწესებულებებისა) იხდის წლიურათ საერობო გადასახადს არა ნაკლებ 30 მანეთისა. ვინც 30 მანეთზე ნაკლებ საერობო და სახელმწიფო გადასახადს იხდის, ისინი ეკუთვნიან არა სრულ ცენზიანთა კატეგორიას და არჩევნებში მონაწილეობას იღებენ შემდეგ ნაირათ: იკრიბებიან მთავრობის მიერ დანიშნულ ადგილას წინასწარ კრებაზე და ირჩევენ იმდენ რწმუნებულს, რამდენიც სრული ცენზი (30 მან.) შეუდგებათ საერთოთ გადახდილი. მაგალითად, თუ კრებაზე მოსული წვრილი მემამულეები საერთოდ იხდიან 600 მანეთს, ისინი აირჩევენ იმდენ რწმუნებულს, რამდენი 30 არის ექვსასში, ე. ი. 20 რწმუნებულს.

ეს რწმუნებულები მემამულეთა სამაზრო კრებაზე სხვილ მემამულეებთან ერთად ირჩევენ ვიბორ-შიკებს. მემამულე ვლევებს უფლება არ აქვთ მონაწილეობა მიიღონ თავის მაზრის მემამულეთა კრებაში: სხვილ და წვრილ მემამულეთა სიებს ადგენენ და ინახავენ ამიერ კავკასიაში სამაზრო და საოლქო სამართველოებში.

წინასწარ კრებებზე თავმჯდომარეობს თავდაზნაურობის სამაზრო წინამძღოლი, ხოლო იქ, სადაც ასეთი არ არის, საოლქო სასამართლოს მიერ დანიშნული მოძრიგებელი მოსამართლე.

ამ წინასწარ კრებაზე არჩევნები ხდება ფარუ-

ლი კენჭის ყრით, თუ სიაში შეტანილ წვრილ მემამულეთა რიცხვი 500 არ აღემატება, ხოლო სადაც 500 ზე მეტია, იქ არჩევნები სიებით ხდება. ამისათვის, რასაკვირველია, სავალდებულო არაა, რომ კრებაზე 500-ვე ამომრჩეველი გამოცხადდეს. საჩივარი რწმუნებულთა უკანონოთ არჩევის შესახებ შეტანილ უნდა იქნას არჩევნების დათაფებიდან 3 დღის განმავლობაში მაზრის საარჩევნო კომისიაში¹⁾.

2. კლესთა კურობა.

თვითეული სოფელი, გარდა ბათუმისა და ყარსის ოლქისა, ყოველ ათ კომლზე ირჩევს თითო კაცს. სოფელი, რომელშიაც 10 კომლზე ნაკლებია, ირჩევს ერთს.

რამოდენიმე სოფლის არჩეულები იკრიბებიან ერთად იმ სოფლის მამასახლისის თავმჯდომარეობით, სადაც კრებაა მოწვეული. ასეთი კრება ირჩევს ორორ რწმუნებულს.

ბათუმის და ყარსის ოლქებში რწმუნებულებს ირჩევს სოფლის ყრილობა, თვითეული მათგანი ორორ კაცს. რწმუნებულებს ირჩევენ ფარული ხმის მიცემით. არჩევნების შესახებ განაჩენი 24 საათის განმავლობაში უნდა წარუდგინოს მამასახლისმა პირდაპირ სამაზრო საარჩევნო კომისიას პოლიციურ დაწესებულებათა დაუხმარებლათ. ამ განაჩენის განხილვა კანონით არ ევალება ბოქაულს, მაზრის უფ-

¹⁾ დებულებები სახ. დუმ. არჩევ. მუხ. 62, 97, 98, 112, 152, 157—158, 164 და 166.

როს ან პოლიციაში სხვა მოსამსახურე პირთ.

რწმუნებულთა უკანონო არჩევნების შესახებ საჩივარი უნდა შეტანილ იქნას 3 დღის განმავლობაში სამაზრო საარ. კომისიაში, ან და წარედგინოს მამასახლისს, რომელმაც დაუყონებლივ უნდა გადასცეს იგი კომისიას.

ამ გზით არჩეული გლეხთა რწმუნებულები მთელი მაზრისა (ან ოლქისა) იკრიბებიან სამაზრო ქალაქში საგუბერნიო კრებაზე ვიბორშიკების ასარჩევათ. რწმუნებულთა ამრჩეველ ყრილობებს შეუძლიათ მისცენ მათ სახარჯო, საჭირო სამაზრო ქალაქში მისასვლელათ და უკან დასაბრუნებლათ.

3. ქალაქის ამომრჩეველთა კუროია.

ქალაქის ამომრჩეველთა ითვლებიან ის პირები:

1. რომლებიც ერთი წლის განმავლობაში მაზრაში მდებარე ქალაქებში ფლობდენ უძრავ ქონებას, რომელზედაც შეწერილია საქალაქო ან საერობო გადასახადი;

2. რომლებსაც აქვთ მაზრაში სავაჭრო სამრეწველო დაწესებულება, რისთვისაც საჭიროა სამრეწველო მოწმობის აღება;

3. რომლებიც ერთი წლის განმავლობაში მაზრის ფარგლებში იხდიდენ პირად სამრეწველო გადასახადს;

4. რომლებიც იხდიდენ ერთი წლი განმავლობაში ბინის (სახელმწიფო) გადასახადს;

5. რომლებიც ქირაობდენ ცალკე ბინას და

6. ის პირები (გარდა სალდათებისა და იმ მუშებისა, რომლებიც მუშათა კურიაზე არიან მიწერილი), რომლებიც ცხოვრობდნენ მაზრაში ერთი წელიწადი და ღებულობდნენ ჯამაგირს ან პენსიას სახელმწიფო, საქალაქო, საერობო ან წოდებრივ დაწესებულებებში სამსახურისათვის და აგრეთვე რკინის გზის მოსამსახურეები.

ქალაქთა რიცხვშია შეტანილი დაბები: ართვინი (ბათუმის ოლქში), ზუგდიდი და სოხუმი (ქუთაისის გუბერნიაში), სალიანი (ბაქ. გუბ.), ყაგიზმანი, არდაღანი და ოლთა (ყარსის ოლქში).

ქალაქის ამომრჩეველთა სიებს აწარმოებენ ქალაქის უბრავეები, ხოლო ყარსის ოლქის ქალაქებში, სალიანში (ბაქ. გუბ.) და ქალაქ ზაქათალაში — საპოლიციო დაწესებულებები. ქალაქის ყველა ამომრჩეველი, გარდა პენსიონერებისა და ბინის იმ დამქირავებელთა, რომლებიც ბინის გადასახადს არ იხდიან, სიაში შეტანილ უნდა იქნან მათდა გაუცხადებლათ. სიების შემდგენელ დაწესებულებებს მათ შესახებ საჭირო ცნობებს აწვდიან: სახაზინო პალატები, რკინის გზის სამართველოები და ხარჯების ამკრეფი ინსპექტორები. რაც შეეხება პენსიონერებს და ბინის დამქირავებლებს, რომლებიც ბინის გადასახადს არ იხდიან, მათ თვითონვე უნდა შეიტანონ განცხადება მათი სიაში ჩაწერის შესახებ.

ამისათვის საჭიროა მოწმობის წარდგენა — პირველთაგან, რომ ისინი მართლა ღებულობდნენ პენსიას, ხოლო უკანასკნელთაგან, რომ ისინი მართლა

ქირაობენ ბინას. უკანასკნელ გარემოებას ამოწმებს პოლიცია, ანდა სახლის პატრონთან დადებული პირობა ბინის დაქირავების შესახებ. პოლიციას უფლება არ აქვს ვინმეს უარი უთხრას ასეთი მოწმობის მიცემაზე.

ეს განცხადებები უნდა შეტანილ იქნას სიების გამოცხადებამდი ქალაქის უპრავაში (სადაც ასეთები არაა, იქ საპოლიციო დაწესებულებებში), ხოლო სიების გამოცხადების შემდეგ ორი კვირის ვადაში — სამაზრო საარჩევნო კომისიაში.¹⁾

ბინის დამახასიათებელ თვისებებათ ითვლება ცალკე მისავალი საკუთარი, სამხარეულო ანდა ცალკე კერა, სადაც საჭმელი მზადდება, თან მას სხვა ბინასთან პირდაპირი კავშირი არ უნდა ქონდეს.

ამ ნაირათ თვითეული მაზრის ამომრჩევლები აუცილებლათ იყოფიან სამ კუჩიათ, რომლებიც იკრიბებიან სამაზრო ქალაქში და ირჩევენ ვიბორშიკებს საგუბენიო კრებაზე.

ყველა ამ ამომრჩეველთა სიები იბეჭდება ადგილობრივ უწყებებში და აგრეთვე არჩევნებამდი 4 კვირით ადრე უნდა გამოკიდებულ იქნას გამოსახენ ადგილზე იმ დაწესებულებებში, რომლებიც ასეთ სიებს ადგენენ

სიებში არ შეტანილი პირები ან ისინი, რომელთაც დაკარგეს საარჩევნო ცენზი, არჩევნებში მონაწილეობას არ ღებულობენ. საჩივრები სიებში

¹⁾ აი ფორმულა განცხადებისა: Въ N—ую Городскую Управу (фамилія, имя, отчество, вѣроиспо-

შეტანის შესახებ უნდა მიეცეს სამაზრო სარჩ. კომისიას ორი კვირის განმავლობაში დღიდან მათი გამოქვეყნებისა.

საჩივრები არჩევნების უკანონოთ მოხდენაზე არჩევნების მსვლელობას არ აჩერებს¹⁾).

4. მუშების კურია.

ზოგიერთ გუბერნიაში არსებობს მუშათა ცალკე კურია. კავკასიაში ასეთი ადგილებია ბაქოს, თფილისის და შავიზღვის გუბერნიები, ბათუმის და ყუბანის ოლქები.

მუშათა კურიას ეკუთვნიან მუშები იმ ფაბრიკა ქარხნებისა, სამთო-სამრეწველო დაწესებულებებისა და რკინის გზის სახელოსნოებისა, რომლებშიაც ითვლება არანაკლებ 50 მუშა—მამაკცისა. მუშები რწმუნებულებს ირჩევენ ასე: დაწესებულებებში, სადაც 50—1000-მდი მუშაა—ერთ რწმუნებულს, ხოლო სადაც მეტია, იქ თითოეულ

вѣданіе, національностъ) проживающаго на ул.
. . . . д. № . . . .

ЗАЯВЛЕНІЕ.

Желая воспользоваться правомъ участія въ выборахъ въ Государственную Думу, какъ лицо, занимающее на свое имя отдѣльную квартиру не менѣе года, прошу Управу внести меня въ избирательный списокъ. При семъ представляю удостовѣреніе полиціи о наймѣ квартиры (или договорную книжку о наймѣ квартиры).

Городъ N . . . мѣсяць . . . . 1912 года.

¹⁾ დებ. სახელ. ღუმის არჩ. მუხ. 32, 33, 53, 56, 57, 59, 60, 63—70, 159, 164—165.

ათასზე თითო რწმუნებულს. მაგალითად დაწესებულება, სადაც 50 მამაკაცი მუშაობს და ის დაწესებულება, სადაც 1999 მუშაობს, თითო რწმუნებულს აირჩევს.

რწმუნებულათ აირჩევა მუშა — მამაკაცი, რომელიც არანაკლებ 6 თვისა მუშაობდა იმ დაწესებულებაში, სადაც არჩევნები ხდება. როგორც რწმუნებულო ისე ამომრჩევლები ხნით 25 წელიწადზე ნაკლები არ უნდა იყვენ.

მუშათა კურიაში მყოფი მუშები მოკლებული არიან უფლებას მონაწილეობა მიიღონ სხვა რომელიმე კურიაში, თუ გინდ ამისათვის საჭირო ცენზიც ჰქონდეთ. მაგ. მუშა — ბინის დამქირავებელი, თუ იგი მუშათა კურიაშია, ქალაქის არჩევნებში ხმას ვერ მისცემს, როგორც ბინის დამქირავებელი. მხოლოდ იმ მუშებს შეუძლიათ სხვა კურიებში მონაწილეობა მიიღონ (თუ, რასაკვირველია, შესაფერი ცენზი აქვთ), რომლებიც წვრილ (სადაც 50 მუშა — მამაკაცზე ნაკლები მუშაობს) დაწესებულებებში მუშაობენ და ამ ნაირათ მუშათა კურიაში არ შედიან.

მუშა ამომრჩევლების სიებს აქვეყნებს გუბერნატორი; ცალკე დაწესებულებებში ასეთივე სიები გამოკიდებულ უნდა იქნას ამ დაწესებულებათა უფროსებისაგან.

რწმუნებულთა არჩევნები მთელ გუბერნიაში შეძლებისა დაგვართ ერთ დღეს ხდება. ფაბრიკა-ქარხნებში არჩევნების წესს თვითონ მუშები ამყა-

რებენ. არჩევნების სახელმძღვანელოთ და წესიერების დასაცავათ მუშები თავიანთი წრიდან ირჩევენ ერთს ან რამოდენიმე თავმჯდომარეს. დაწესებულებათა პატრონები ვალდებული არიან მუშებს მისცენ ცალკე ბინა არჩევნებისათვის, სადაც გარეშე პირები არ უნდა შევიდნენ. არჩეულ რწმუნებულთა სიას ხელს აწერს თავმჯდომარე და 10 ამომრჩეველი მუშა მაინც. ეს სიები ეძლევა დაწესებულების გამგეობას, რომელიც დაუყონებლივ უნდა გაეგზავნოს გუბერნატორს, ხოლო მათი კოპია უნდა გამოიკიდოს გამოჩენილ ადგილას, რომ მუშები გაეცნენ მას. სიაში უნდა აღინიშნოს, სახელი, და გვარი, მამის სახელი, წოდება და ხნოვანება რწმუნებულისა. ასეთი სიები ქვეყნდება გუბერნატორის მიერ.

საჩივრები უკანონო არჩევნების შესახებ უნდა შეტანილ იქნას საგუბერნიო საარ. კომისიაში, სადაც შედის ასეთი საჩივრების განსახილველათ საფაბრიკო ინსპექციის ან სამთო ზედამხედველობის ერთ—ერთი წარმომადგენელი.

რწმუნებულებს ხაზინიდან ეძლევა გზის ფულათ იქით-აქეთ ვერსზე შაური, თუ ისინი ამას მოითხოვენ¹⁾.

5. რუსების კურია

ამიერ კავკასიის რუსი ამომრჩეველები (გარდა შავიზღვის გუბერნიისა და მუშებისა, რომლებიც

¹⁾ დებ. სახ. დუმ. არჩევნების, მუხ. 43-44, 61, 90-95

მუშათა კურიაში იღებენ მონაწილეობას) გამოყოფილი არიან ცალკე კურიათ და ირჩევენ ერთ დეპუტატს.

რუს ამომრჩეველთა კატეგორიას ეკუთვნიან ყველა რუსები და აგრეთვე ნამესტნიკის განმარტებით (რის უფლებასაც მას კანონი ანიჭებს) ყველა არა ადგილობრივი მკვიდრი მართლმადიდებელ, სტარობრიდულ და ლიუტერანულ სარწმუნოებისა; ამათ რიცხვში: ნემეცები, ესტები, ლატიშები, ჩეხები, მართლმადიდებელი პოლონელები და ბერძნები.

რუსი ამომრჩევლები ორ კატეგორიათ იყოფიან: ქალაქისა და სოფლის ამომრჩევლებათ. სულ რუსი ამომრჩევლები ირჩევენ 70 ვიბორშიკს. ბაქოს გუბერნია ირჩევს 21 ვიბ. განჯის—6, თფილისის—21, ქუთაისის—2, ერევნის—4, ბათუმისა და სოხუმის ოლქები—5, დაღესტნის ოლქი—4 და ყარსის—6. ეს 70 ვიბორშიკი იკრიბება თფილისში და ირჩევს ერთ დეპუტატს.

ვიბორშიკების არჩევა

ზემოთ აღნიშნული კურიები იკრიბებიან ცალცალკე და ირჩევენ კანონით დაწესებულ რიცხვს ვიბორშიკებისას. მთელ კავკასიაში ირჩევა 486 ვიბორშიკი რუსის კურიითურთ, ეს ვიბორშიკები გუბერნიებში ასე განაწილდებიან:

1. ყუბანის ოლქში და შავიზღვის გუბერნიაში სულ 102 ვიბორშიკია; ამათში 10 გლეხები ირჩევენ, 45 კაზაკების სტანიცები, 31 მემამულეები,

14 მოქალაქეები და მუშები 2.

2. თერგის ოლქში 49 ვიბორშიკია. გლეხები ირჩევენ 10, კაზაკების სტანიცები 15, მემამულეები 18, მოქალაქეები 6 ვიბ.

3. თფილისის გუბერნიაში 57 ვიბორშიკია. ამათში გლეხები ირჩევენ 12, მემამულეები 29, ქალაქები 14 და მუშები 2.

4. ქუთაისის გუბერნიაში 38 ვიბორშიკია. გლეხებიდან 9, მემამულეებიდან 22 და ქალაქებიდან 7.

5. დაღესტნისა და ზაქათალის ოლქებში 33 ვიბორშიკია. ამათში გლეხებიდან 24, მემამულეებიდან 4 და ქალაქებიდან 5.

9. ბაქოს გუბერნიაში 38 ვიბორშიკია. გლეხებიდან 10, მემამულეებიდან 12, ქალაქებიდან 12 და მუშებიდან 4.

7. განჯის გუბერნიაში სულ 36 ვიბ. მათშორის გლეხების არჩეული 9, მემამულეების 22 და ქალაქების 5.

8. ერევნის გუბერნიაში ვიბორშიკების რიცხვი უდრის 35. გლეხებიდან 14, მემამულეებიდან 16 და ქალაქებიდან 5.

9. ყარსის ოლქში 13 ვიბ., მათშორის გლეხები ირჩევენ 9 და ქალაქები 4.

10. ბათუმის და სოხუმის ოლქებში სულ 15 ვიბორშიკია. ამათში გლეხებია 5, მემამულეები 4, მოქალაქენი 5 და ერთიც მუშა.

გლეხ და მემამულე ამომრჩევლების კრებას იწვევს და თავმჯდომარეობს თავადაზნაურობის წი-

მძლოლი და სადაც ასეთი არაა, იქ დანიშნული მომრიგებელი მოსამართლე; მუშათა და ქალაქის ამომრჩეველთა სიეზდებს თავმჯდომარეობენ ქალაქის თავები ან და მათ მაგიერი პირები. თუ რომელიმე კატეგორიის ამომრჩეველთა კრებაზე თავდაზნაურობის წიანმძლოლს ან ქალაქის თავს არ შეუძლიათ თავმჯდომარეობა გასწიოს, მაშინ თავმჯდომარეს გუბერნატორი ნიშნავს ამომრჩეველთაწრიდან.

როგორ ირჩევენ ვიბორშიკებს? ირჩევენ ყველგან თარული ხმის მიცემით; მარა ისეთ საარჩევნო კრებაზე, რომლის სიაში 500 ამომრჩეველზე ნაკლებია, არჩევნები ხდება კენჭებით, ხოლო სადაც ამაზე მეტია — ბარათებით.

პირველი კატეგორიის კრებები ასეთი წესით ხდება: კრება იხსნება დღის 12 საათზე; თავმჯდომარე კითხულობს არჩევნების შესახებ კანონებს და ამომრჩეველთა სიას. შემდეგ დგება ოქმი კრებაზე გამოცხადებულ ამომრჩეველთა რიცხვის შესახებ და უდგებიან კანდიდატების არჩევას იმ პირთა წრიდან, რომელთაც არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვთ. სიეზდი (კრება) მანამ გრძელდება, სანამ კენჭს არ უყრიან ყველა კანდიდატებს, რომელთაც კი ამის სურვილი განაცხადეს. კრების გახსნის შემდეგ გამოცხადებულ ამომრჩეველს კრებაზე აღარ დაუშვებენ.

ვიბორშიკობაზე კენჭი მხოლოდ იმ პირს ეყრება, რომელთაც ამაზე თანხმობა განუცხადეს

თავმჯდომარეს. არჩეულათ ითვლება ის, ვინც ნახევარზე მეტი ხმა მიიღო; თუ კანდიდატებს თანასწორათ მოუვიდათ ხმა მაშინ საკითხი წილის ყრით წყდება. თუ პირველ დღეს საჭირო რიცხვი ვიბორ-შიკებისა არ აირჩია, მეორე დღეს ინიშნება დამატებითი არჩევნები და არჩეულათ ითვლება ის, ვინც შედარებითი უმრავლესობას მიიღებს.

შავი და თეთრი კენჭების რიცხვი, რომელიც კანდიდატმა მიიღო, იწერება ცალკე ფურცელზე, რომელსაც ხელს აწერს თავმჯდომარე და სურვილისამებრ ამომრჩევლები. ხმის დასათვლელათ თავმჯდომარის დამხმარეთ კრება ირჩევს განსაკუთრებულ დამთვლელებს თავის წრიდან.

საარჩევნო სიეზდზე ყოფნის უფლება აქვს მხოლოდ თავმჯდომარეს და ამომრჩევლებს; სხვებს აკრძალული აქვთ კრებაზე დასწრება. ამომრჩევლის პიროვნებისა და უფლების შემოწმება თავმჯდომარეს ენდობა.

საარჩევნო კრებები მხოლოდ არჩევნებს ახდენენ; სხვა მსჯელობა ან განკარგულება გარდა არჩევნების შესახები, მათ არ ევალებათ. კრების დახურვის შემდეგ არა უგვიანეს მეორე დღისა მთელი საარჩევნო საქმე თავმჯდომარემ უნდა წარუდგინოს. სამაზრო საარჩევნო კომისიას, ხოლო მუშათა არჩევნების შესახებ—საგუბერნიო კომისიას. ამავე კომისიებში შეაქვთ საჩივრები 3 დღის ვადაში უკანონო არჩევნების შესახებ.

იმ შემთხვევაში, როცა აუქმებენ ცალკე ვი-

ზორშიკების არჩევნებს და არა ყველასი ერთად, მათ ადგილს იჭერენ შემდეგი პირები, რომლებმაც მეტი ხმა მიიღეს და რომლებიც არჩევნების დროს არ გაუშავებიათ. თუ ასეთი პირები არ არიან, ან თუ მთელი არჩევნები გაუქმდა, ამ შემთხვევაში ინიშნება დამატებითი ან ახალი არჩევნები.

მეორე კატეგორიის კრებაზე, თუ საარჩევნო სიაში შეტანილია არა ნაკლებ 500 ამომრჩევლისა, არჩევნები ამ ნაირათ ხდება.

ვიზორშიკებს ირჩევენ ფარული ხმის მიცემით ბარათების შემწეობით, ე. ი. საკანდიდატო კაცებს სწერენ საარჩევნო ბარათებზე; თვითეულ ამომრჩეველს პირადათ მიაქვს ყუთთან ბარათი, რომელშიაც აღნიშნულია ასარჩევი პირების სახელი და გვარი. ამ პირების რიცხვი არ უნდა აღემატებოდეს ასარჩევ ვიზორშიკთა რიცხვს. ბარათები უნდა ჩაიგდოს დაკილტულ და დაბეჭდილ ყუთებში. ბარათების მიცემა გრძელდება ერთ დღეს, იწყება დილის 9 საათიდან და თავდება საღამოს 10-საათზე. ბარათების მისაღებათ და დასათვლელათ უნდა შედგეს კომისია კრების თავმჯდომარისა და მის მიერ ამომრჩეველთა წრიდან აყვანილ პირებისაგან, რომელთა რიცხვი სამზე ნაკლები არ უნდა იყოს. ხმების დათვლა არჩევნების მეორე დღეს დილის 9 საათიდან უნდა მოხდეს. დათვლის შემდეგ დგება ოქმი, თუ ვის რამდენი ხმა ამოუვიდა; ოქმს ხელს აწერენ თავმჯდომარე, კომისიის წევრები და სურვილისამებრ აგრეთვე იქ დამსწრე ამომრჩევლები.

არჩეული ვიბორშჩიკების შესახებ ცნობა დაუყოვნებლივ ეგზავნება სამაზრო კომისიას, და თუ არჩეულმა პირებმა 3 დღის გამავლობაში უარი არ გააცხადეს, ისინი არჩეულათ ითვლებიან. დანარჩენებში მეორე კატეგორიის კრებათა არჩევნები, გარდა ქალაქის არჩევნებისა, ისეთივეა, როგორც პირველი კატეგორიის. გამონაკლის შეადგენენ ქალაქის ამომრჩეველთა კრებები, რომელთა სიაში 500 მეტი ამომრჩეველია. ქალაქის არჩევნების შესახებ კანონის დამატებათ მთავრობამ 1907 წ. 27 აგვისტოს გამოსცა სპეციალური ინსტრუქცია, რომელიც ალბათ ძალაში დარჩება მეოთხე დუმის არჩევნების დროსაც.

კანონისა და ამ ინსტრუქციის ძალით ქალაქებში არჩევნები ასე ხდება:

არჩევნებამდი არა უგვიანეს ერთი კვირისა, ქალაქის ამომრჩეველს ეგზავნება ქალაქის უბრავისაგან ან მის სამაგიერო დაწესებულებისაგან მის სახელზე განსაკუთრებული განცხადება არჩევნების დროისა და ადგილის შესახებ და ორი კონვერტი საარჩევნო ბარათისათვის (ერთი იმ შემთხვევისთვის, თუ დამატებითი არჩევნები დაინიშნა, ამიტომ ამომრჩეველმა ის უნდა სუფთად შეინახოს).

ქალაქის უბრავას შეუძლია ამომრჩევლებს ამასთან ერთად საარჩევნო ბლანკებიც გაუგზავნოს, თუმცა ამომრჩევლისათვის სავალდებულო არაა, რომ უსათუოთ ამ ბლანკებზე დასწეროს კანდიდატების სახელი და გვარები.

განცხადებები და კონვერტები ამომრჩევლებს პოლიციის ხელიც ბარდებათ. პოლიციელნი ვალდებული არიან პირდაპირ ამომრჩევლებს ჩააბარონ განცხადებები. თუ პოლიცია ადრესატს სახლში ვერ ნახავს, მარა თუ ის იცნობს ადრესატს და იცის რომ ის ძართლაც ცხოვრობს ნაჩვენებ ადგილას და მხოლოდ დროებით არ არის სახლში, ასეთ შემთხვევაში მას უფლება აქვს განცხადება დაუტოვოს ადრესატის მახლობელ პირს ხელწერილის ჩამორთმევით. თუ ვერც ადრესატი ნახა და ვერც მის მახლობელ პირს გადასცა განცხადება, პოლიციელი მას დაუყოვნებლივ აბრუნებს უპრავაში მიზეზის აღნიშვნით.

იმ ამომრჩევლებს, რომლებიც მაზრაში ცხოვრობენ, ქალაქის უპრავა განცხადებებს და კონვერტებს უგზავნის იმ საშვალებით, რომელიც მას საუკეთესოთ შიახნია.

თუ ამომრჩეველს არ ჩაბარდა განცხადება, მას შეუძლია მოიკითხოს იგი ქალაქის უპრავაში, ხოლო უნდა წარადგინოს პიროვნების დამამტკიცებელი საბუთი ასეთს საბუთს იძლევა: პოლიცია, მომრიგებელი ან ქალაქის მსაჯული, ნატარიუსი, მღვდელი ან და მთავრობის, საზოგადოებრივი და წოდებრივი დაწესებულებები, რომლებშიაც ამომრჩეველი მსახურობს.

სახელობითი განცხადება არ შეიძლება სხვა პირს გადაეცეს, ის არის პიროვნების დამამტკიცებელი საბუთი, ურომლისათაც არ შეუშვებენ მას

შენობაში, სადაც არჩევნები ხდება. ამომრჩეველმა თავისი სახელობითი განცხადება არჩევნების შემდეგაც უნდა შეინახოს, ვინცობაა დამატებითი არჩევნები მოხდეს.

განცხადების დაგზავნასთან ერთად ქალაქის უპრავა ნიშნავს ადგილს, საიდანაც ამომრჩევლებს ეძლევა უსასყიდლოთ კონვერტები საარჩევნო ბარათებისათვის, დაკარგული ან გაფუჭებული კონვერტების მაგიერ, კომისიისგან საარჩევნო ბინის შესავალში.

თუ ამომრჩეველმა დაკარგა ან ვერ მიიღო სახელობითი განცხადება, მას შეუძლია საარჩევნო ბინაზე შევიდეს პიროვნების დამამოწმებელ საბუთით. კომისიას უფლება აქვს, თუ ეჭვი შეეპარა ვისმეში, ასეთი საბუთის გარდა, სხვა საბუთიც მოსთხოვს მას პიროვნების დასამტკიცებლათ.

საარჩევნო კომისია შესდგება თავმჯდომარისა და ამომრჩეველთა წრიდან აყვანილ არა ნაკლებ სამი წევრისა. ყველა კომისიას შეუძლია თავისი წრიდან გამოყოს ქვეკომისიები, თავმჯდომარისა და ორი წევრისაგან მაინც შემდგარი, ბარათების მისაღებათ და ხმების დასათვლელათ.

კომისიის და ქვეკომისიის გადაწყვეტილებათა კანონიერებისთვის საჭიროა თავმჯდომარისა და ორი წევრის დასწრება მაინც. საარჩევნო ბარათი წარმოადგენს ჩვეულებრივი ფორმატის თეთრი საწერი ქალაქის მთელ ან ნახევარ (იმსდა მიხედვით თუ რამდენი ვიბორშიკია ასარჩევი) ფურცელს.

საარჩევნო ბარათი რუსულ ენაზე უნდა იყოს შედგენილი, შეიძლება იყოს ხელით დაწერილი ან დაბეჭდილი, მარა მისი გარჩევა და ამოკითხვა ყოველ შემთხვევაში ადვილათ უნდა შეიძლებოდეს.

საარჩევნო ბარათში უნდა ეწეროს: კანდიდატების სახელი, მამის სახელი და გვარი და აგრეთვე მისი წოდება, ადრესი საცხოვრებელი ადგილის ან ის ნომერი, რომლითაც იგი საარჩევნო სიაშია შეტანილი. ბარათი უნდა იყოს სუფთა და არავითარი წარწერა, ნიშნები, გასწორება ან ამოტხევა არ შეიძლება შიგ. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბარათი უკანონოა და გამოირიცხება ხმებთა რიცხვიდან.

საარჩევნო ბარათს ამომრჩეველი ამზადებს ან წინდაწინ ანდა საარჩევნო ბინაზე, სადაც ამისთვის უნდა იყოს ცალკე ოთახი საწერი მოწყობილობით. ასეთ ოთახში ამომრჩეველები თითო-თითოთ უნდა შედიოდნენ.

საარჩევნო ბარათში იმდენი კანდიდატი იწერება, რამდენიც ვიბორჩიკია ასარჩევი; ზედმეტი პირი მხედველობაში არ მიიღება. თუ ნაკლები იქნა შეტანილი, მაშინ ყველა ითვლება. ერთი და იმავე კანდიდატის სახელის განმეორების დროს, ანგარიშში მიიღება მხოლოდ ერთი ხმა.

გამზადებული საარჩევნო ბარათი უნდა ჩაიდოს ქალაქის თვითმართებლობის მიერ გაცემულ საარჩევნო კონვერტში. ერთ კონვერტში მარტო ერთი ბარათი ჩაიდება. კონვერტი უნდა დაიწებოს უბეჭდოთ. თუ კონვერტში რამოდენიმე ბარათი აღმო-

ჩნდება, ყველა გაუქმებულათ ჩაითვლება. კონვერტი, რომელზედაც ქალაქის უბრავის (ან მის მაგიერ დაწესებულების) ბეჭედი არ აზის, ან ისეთები, რომლებიც გახეული და გაფუჭებულია, არ მიიღება.

სახელობითი განცხადებას და დაბეჭდილ კონვერტს საარჩევნო ბარათით ამომრჩეველი პირადათ აძლევს კომისიის ან ქვეკომისიის თავმჯდომარეს, რომელიც გასინჯავს კონვერტს გარედმიდან და ამრჩევლის თვალწინ ჩააგდებს მას ყუთში, ხოლო სახელობითი განცხადებიდან მოხვეს კუპონს და დანარჩენს დაუბრუნებს ამომრჩეველს (უკუპონო სახელობითი განცხადება დამატებითი არჩევნებზე გამოდგება, თუ ასეთი მოხდა). დარწმუნდება რა ამომრჩეველი, რომ მისი ბარათი ჩააგდეს ყუთში, გამოვა გარეთ.

საარჩევნო ბარათის მიცემა იწყება დილის 9 საათიდან და თავდება საღამოს 9 საათზე ვინც საღამოს 9 საათამდე საარჩევნო ბინაზე გამოცხადდა, მათგან ბარათები მიიღება, ხოლო შემდეგ გამოცხადებულ პირთაგან—არა. სანამ ბარათების მიღებას დაიწყებდენ, თავმჯდომარე აჩვენებს ამომრჩევლებს საარჩევნო ყუთს, რომ დარწმუნდენ იმაში, რომ ყუთი ცალიერია და განვრეტილი არ არის. შემდეგ ყუთი იკეტება და იბეჭდება, ხოლო იარლიკს, რომელსაც ბეჭედს ასვამენ, ხელს აწერენ თავმჯდომარე, კომისიის ან ქვეკომისიის წევრები და სურვილისამებრ ამომრჩევლებიც. სხდომის გათავების შემდეგ ყუთის თავი, საიდანც ბარათები იღებოდა შიგ.

იბეჭდება, თავმჯდომარე აქვეყნებს კონვერტების საერთო რიცხვს, ეს შეაქვთ ოქმში, რომელსაც ხელს აწერს თავმჯდომარე და კომისიის ან ქვეკომისიის წევრები. მეორე დღეს, სანამ ბარათების თვლას შეუდგებოდნენ, ათვლიერებენ ყუთს, მთელათაა დაცული თუ არაო; რასაც აღნიშნავენ ოქმში. ამის შემდეგ ითვლიან ბარათებს. არჩეულათ ითვლება ის, ვინც აბსოლიუტურ (ე. ი. ნახევარზე მეტს) უმეტესობას მიიღებს, ხოლო დამატებითი არჩევნებზე საკმარისია შედარებითი უმეტესობაც.

არჩევნების დღეს საარჩევნო ბინაზე, კიბეზე კირილორში და აგრეთვე ბინის გარეთ შესასვლელ ადგილზე აკრძალულია მოწოდებათა გაკრა, საარჩევნო ბარათების, ბროშიურების და პლაკატების დარიგება, სიტყვების წარმოთქმა და საზოგადოთ ყოველგვარი საარჩევნო აგიტაცია. არჩევნების გასაჩივრება ხდება საერთო წესით.

სახლმწიფო ღუმის წევრთა არჩევნები.

მემამულოების, გლეხების, ქალაქის ამომრჩეველთა და მუშების ვიბორშიკები იკრიბებიან ერთად, ადგენენ საგუბერნიო კრებას და დანიშნულ დღეს ირჩევენ დეპუტატებს.

კავკასია სულ ირჩევს 10 დეპუტატს. ამათში ერთს ირჩევენ რუსი ამომრჩევლები, ერთს—თფილისის გუბერნია, ერთს—ქუთაისის და ერთსაც ბათუმის, ყარსის და სოხუმის ოლქები.

დეპუტატის არჩევის დღე ინიშნება უმაღლესი

უქაზით. საარჩევნო კრება იწყება დღის 12 საათზე და გრძელდება მანამდი, სანამ დეპუტატებს არ არჩევენ. კრება შეიძლება შეწყდეს, მარა თვითეულ ჯერ ეს შეწყვეტა არ უნდა აღემატებოდეს 12 საათს. ვინც 12 საათამდის არ გამოცხადდება, ის ხმას კარგავს, მას კრებაზე აღარ შეუშვებენ. კრებაზე დასწრების უფლება მარტო ვიბორშიკებს და თავმჯდომარეს აქვთ, კრება კანონიერათ ითვლება, თუ მათ გამოცხადდა რიცხვით არჩეულ ვიბორშიკთა ნახევარი მაინც, წინააღმდეგ შემთხვევაში კრება ხელმეორეთ მოიწვევა 7 დღის შემდეგ და ის კანონიერათ ითვლება, რამდენი ვიბორშიკიც უნდა გამოცხადდეს.

თავმჯდომარე კრების გახსნისას კითხულობს კანონებს არჩევნების წესის შესახებ და ვიბორშიკების სიას. შემდეგ ადგენენ ოქმს კრებაზე გამოცხადებულ ვიბორშიკთა შესახებ.

კრება ასახელებს კანდიდატებს ფარული ხმის მიცემით ბარათების შემწვობით. ამ კანდიდატებს შემდეგ რიგორიგობით, მიღებულ ბარათების რიცხვთა მიხედვით, ეყრება კენჭი. ვინც სამი ხმის ნაკლები მიიღო, მის კანდიდატურას ხსნიან. არჩეულათ ითვლება, ვინც ნახევარზე მეტ ხმას მიიღებს, თუ ხმები შუაზე გაიყო, მაშინ წილს იყრიან.

თუ კენჭის ყრის შემდეგ აღმოჩდება, რომ ხმის საჭირო რიცხვი არავის მიუღია, ამ შემთხვევაში არჩევნები მეორდება და არჩეულათ ჩაითვლება ის, ვინც სხვაზე მეტი ხმა მიიღო.

სახ. ღუმის წვევრათ შეიძლება არჩეულ იქნას მხოლოდ ვიბორშიკების წრიდან რუსულის მცოდნე პირი, რომელმაც სურვილი გააცხადა კენჭის ყრაზე.

კანდიდატების მიერ მიიღებული შავი და თეთრი კენჭის რიცხვი აღინიშნება ცალკე საარჩევნო ფურცელზე. კრებას შეუძლია თავის წრიდან აირჩიოს ხმების დამთვლელნი თავმჯდომარის დასახმარებლათ, საარჩევნო ფურცელს თავმჯდომარე უკითხავს კრებას; მას ხელს აწერენ თავმჯდომარე და აგრეთვე სურვილისამებრ ვიბორშიკები.

ამის შემდეგ კრება იხურება. თავმჯდომარე, არა უგვიანეს ერთი დღისა, არჩევნების შედეგს უდგენს გუბერნატორს, უკანასკნელი დაუყოვნებლივ აგზანის მას სახელმწიფო ღუმაში, რომელიც თავისი მხრით უდგენს მას უმართებულესს სენატს გამასაქვეყნებლათ.

დეპუტატის არჩევნებს ამტკიცებს თვით სახ. ღუმა, ამიტომ ყოველივე საჩივარი დეპუტატის უკანონოთ არჩევის შესახებ უნდა იქნას შედგენილი სახ. ღუმის სახელზე და წარედგინოს გუბერნატორს 3 დღის ვადაში დღიდან არჩევნების დათავებისა. გუბერნატორი ერთი კვირის ვადაში ამ საჩივარს საარჩევნო კრების თავმჯდომარის შენიშნებითურთ უგზავნის სახ. ღუმას.

სახელმწიფო ღუმას შეუძლია გააუქმოს დეპუტატის არჩევნები; ამისთვის საჭიროა სახ. ღუმის წვევრთა ორი მესამედის ხმა.

საარჩევნო კამპანია.

საარჩევნო კამპანიის საწარმოებლათ და ვი-
ბორშიკებისა და დეპუტატების არჩევნებისათვის
მოსამზადებლათ კანონით ნება დართულია საარ-
ჩევნო საზოგადოებათა დაარსება და საარჩევნო კრე-
ბის მოწვევა.

ასეთი საზოგადოება შეიძლება დაარსდეს ორი
გზით:

1. ე. წ. განცხადებითი (ЯВОЧНЫЙ ПО-
РЯДОКЪ) წესით. 4 მარტის კანონის ძალით გან-
ცხადება ეძლევა გუბერნატორს ან გრადონაჩალ-
ნიკს და თუ ორი კვირის განმავლობაში მათგან
უარი არ მოვა, საზოგადოებას შეუძლია მოქმედე-
ბა დაიწყოს. პირველი კრების მოწვევის შესახებ
მან უნდა შეატყობინოს პოლიციას.

2. წესდებიანი საზოგადოების და-
არსება. ამისთვის საჭიროა საზოგადოების წესდე-
ბის შედგენა და გუბერნატორის ან გრადონალ-
ნიკისათვის წარდგენა. წესდებას და მის კოპიოს უნ-
და დაეკრას იმდენი 75 კ. მარკა, რამდენ ფურ-
ცელ ქალაღზედაც ისინი დაწერილი იქნება; განც-
ხადებას თან უნდა ახლდეს ორი 75 კ. მარკა და
კვიტანცია ხაზინაში 3 მ. 20 კ. შეტანის შესახებ
წესდების „სენატის განცხადებებში“ და 1 მან. „სა-
გუბერნიო უწყებებში“ დასაბეჭდათ. განცხადებას
და წესდებას ხელს უნდა აწერდეს 3 პირი მაინც.

საარჩევნო დებულების თანახმად, დღიდან ამომ-
რჩეველთა სიის გამოქვეყნებისა, ამომრჩეველთ და

ვიბორშიკებს ნება ეძლევათ შეადგინონ განსაკუთრებული კრებები კანდიდატებზე მოსალაპარაკებლათ

ამომრჩევლებმა და ვიბორშიკებმა, რომელთაც სურთ ასეთი კრების გამართვა, უნდა განუცხადონ ამის შესახებ დროისა და ადგილის აღნიშვნით ადგილობრივი პოლიციის უფროსს არა უგვიანეს 24 საათისა კრების გამართვამდე; განცხადებაში უნდა მოხსენებულ იქნას კრების გამართველთა სახელი და გვარები. ამომრჩეველთა კრებაზე დასწრების უფლება აქვს მარტო ამომრჩევლებს და თავმჯდომარეს. ვიბორშიკების კრებას ესწრება მარტო ვიბორშიკები და თავმჯდომარე.

ადგილობრივი პოლიციის უფროსი ამომრ. კრებაზე გზავნის დასასწრებათ პოლიციის მოხელეს. მას უფლება აქვს კრების დახურვა მოითხოვოს, რაც თავმჯდომარემ უნდა შეასრულოს. პოლიციის შეუძლია კრება შემდეგ შემთხვევებში დახუროს:

„1) როცა კრება აშკარათ დაშორდა თავის საგანს; 2) როცა კრებაზე წარმოითქვა მსჯელობა, რომლიც მცხოვრებთა ერთ ნაწილს მეორეს წინააღმდეგ ახედრებს; 3) როცა კრებაზე ნება დაურთულათ ფულს კრებენ; 4) როცა კრებაზე დაესწრება ისეთი პირები, რომლებსაც ამის უფლება არ აქვთ და როცა ეს პირები კრებას არ დატოვებენ ან მათ იქიდან არ გააძევენ და 5) როცა კრების წესიერება დაირღვა ამაღელვებელი ხმაურობით ან განცხადებით, დანაშაულობის შექებით ან გამართლებით, ძალმომრეობისადმი წაქეზებით, ან მთავ-

რობის წინააღმდეგ ამხედრებით, ანდა კიდევ უკანონო მოწოდებების ან გამოცემების გავრცელებით, და როცა ყველა ამაების გამო კრებამ მიიღო ისეთი სახე, რომ ემუქრება საზოგადოებრივ წესიერებასა და მშვიდობიანობას“ (81 მუხ.).

ვიბორშიკების კრებაზე დასწრების უფლება პოლიციას არ აქვს, მარა მას ევალება უთვალთვალოს, რომ გარეშე პირები არ შევიდნენ ასეთ კრებაზე.

მეთვალყურე ორგანოები.

გარდა იმისა, რომ პოლიციელები მოკლებული არიან საარჩევნო უფლებას იქ, სადაც ისინი მსახურობენ, მათ ეკრძალებათ რაიმე ძალდატანება მოახდინონ ამომრჩეველთა ნებაზე ან ჩაერიონ საარჩევნო საქმეში. საკმაოა ერთი რომელიმე პოლიციელის დასწრება არჩევნებზე, რომ მთელი არჩევნები გაუქმებულ იქნას.¹⁾ კანონით არჩევნებმა უნდა გამოხატოს ამომრჩეველთა თავისუფალი ნება. ამიტომ იმაზე თვალყურის გდება, რომ არჩევნები სისწორით სწარმოებდეს, ევალება არა პოლიციას, არამედ ამისთვის ცალკე შექმნილ ორგანოებს, როგორც არიან მაგალითად, საგუბერნიო და სამაზრო საარჩევნო კომისიები.

ამ კომისიების მოვალეობაა თვალყური ადევნონ, რომ არჩევნები წესიერათ ჩატარდეს და განი-

¹⁾ გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მამასახლისი თავმჯდომარეობს ყრილობას.

ხილონ საჩივრები უკანონო არჩევნების შესახებ.

კავკასიაში ეს კომისიები არსდება შემდეგ ადგილებში: 1) ბაქოს გუბერნიაში, რომელსაც ემორჩილება დაღესტანისა და ზაქათალის ოლქები, 2) ქუთაისის გუბერნიაში, რომელსაც ემორჩილება ბათუმისა და სოხუმის ოლქები, 3) განჯის გუბერნიაში, 4) თფილისისაში, 5) ერევნის გუბერნიაში, რომელსაც ემორჩილება ყარსის ოლქი და 6) ყუბანისა და თერგის ოლქებში, პირველს ემორჩილება შავი ზღვის გუბერნია.

საგუბერნიო და საოლქო კომისიები შესდგება საოლქო სასამართლოს თავმჯდომარისა, სახაზინო პალატის გამგის, იმ მაზრის თავადაზნაურთა წინამძღოლისა, რომელშიაც საგუბერნიო ქალაქია, საოლქო სასამართლოს ერთი წევრისა, რომელსაც მისი საერთო კრება ნიშნავს, საგუბერნიო ან საოლქო ქალაქის მოურავისა და საგუბერნიო საგლეხო საქმეთა საკრებულოს ერთი მოხელისაგან, რომელსაც გუბერნატორი ნიშნავს. თავმჯდომარეობს ამ კომისიას საოლქო სასამართლოს თავმჯდომარე.

სამაზრო კომისიის წევრებია: საოლქო სასამართლოს წევრი, არჩეული საერთო კრების მიერ, მაზრის თავადაზნაურთა წინამძღოლი, სამაზრო ქალაქის მოურავი და ხარჯების ამკრები ინსპექტორი, მომრიგებელი მოსაშვალე და მომრიგებელი მოსამართლე, რომელთაც შესაფერი მართებლობა ნიშნავს.

სადაც მაზრის თავადაზნაურთა წინამძღოლები

არ არიან, იქ მათ მაგიერ ნამესტნიკი ნიშნავს ერთ-ერთ მემამულეთაგანს.

სადაც მომრიგებელი მოსამართლენი არ არიან, იქ მათ მაგიერ კომისიაში მონაწილეობენ სხვა თანამდებობის პირნი, მარა იმ პირობით კი, რომ ეს პირები არ იყვენ საარჩევნო სიების შემდგენელნი ანდა პოლიციის წევრნი.

სამაზრო კომისიის გადაწყვეტილების გასაჩივრება საგუბერნიო კომისიაში შეიძლება, ხოლო ამ უკანასკნელის—უმართებულეს სენატში, რაც უნდა მოხდეს სამი დღის ვადაში დღიდან გადაწყვეტილების გამოქვეყნებისა¹⁾

სენატისა და უინაზან საქმეთა მინისტრის ზოგიერთი განმარტებები.

სენატის განმარტებით ადმინისტრაციულათ და სჯილები საარჩევნო უფლებას არ კარგავენ. არც დაქერა და ციხეში ჯდომა შეიძლება თავის თავად გახდეს მიზეზი საარჩევნო უფლების დაკარგვისა. ამ უფლებას მოკლებული არიან მხოლოდ ის პირები, ვინც გაასამართლეს (და სრულიად არ გაამართლეს) და ვინც პასუხის გებაშია მიცემული ისეთი კანონის ძალით, რომელიც **გულისხმობს უფლების ახდას**. ასეთი პირები საარჩევნო უფლებას კარგავენ უკვე იმ წამიდან, როცა ის პასუხის გებაში მისცეს ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, როცა დაადგინეს მისი პასუხის გებაში მიცემა (იხ. სენატის განმარტებები 1906, 1907, 1908 და 1911 წწ.).

როცა ამომრჩეველს რამოდენიმე ალაგას ან სხვადასხვა კუურიაში აქვს ცენზი, მას შეუძლია თავისი აქტიური საარჩევნო უფლება (ე. ი. უფლება,

¹⁾ დებ., მუხ. 167—171.

რომ აირჩიოს) მხოლოდ ერთ-ერთ ადგილას განახორციელოს, ვინაიდან კანონით ერთი ხმის მეტი არავის აქვს; რაც შეეხება პასიურ საარჩევნო უფლება (ე. ი. უფლებას, რომ ის არჩეულ იქნას), ამაში იგი არ არის შეზღუდული და სენატის განმარტემით შეუძლია წამოაყენოს თავისი კანდიდატურა ყველა იმ ადგილებში და კურიებში, სადაც კი მას შესაფერი ცენზი მოეპოება (1907 წ. სენატის უქაზი).

შინაგან საქმეთა მინისტრის განმარტებით საარჩევნო კანონის მე—13 და მე—14 მუხლებში მოხსენებულ პირებს შეუძლიათ გადასცენ თავიანთი უფლება შვილებს ან ქმრებს **მხოლოდ** უძრავ ქონებათა ცენზით, ხოლო რაც შეეხება სხვა გვარ ცენზებს, ამათი გადაცემის უფლებას ისინი მოკლებული არიან.

ადმინისტრაციულ პირებს არ შეუძლიათ თავიანთი უფლებით გაასწორონ სიები. თუ რაიმე უკანონობას შენიშნავენ სიებში, მათ შეუძლიათ ამის შესახებ აცნობონ სამაზრო და საგუბერნიო საარჩევნო კომისიებს.

არჩევნებში მონაწილეობისათვის საჭიროა მხოლოდ უძრავ ქონებათა ფაქტიური მფლობელობა და სრულიად არაა საჭირო, რომ მფლობელი უსათუოთ იმყოფებოდეს იქ, სადაც ეს ქონებაა.

ის პირები, რომლებსაც სხვადასხვა ადგილას და სხვადასხვა კურიაში აქვთ ცენზი, საარჩევნო სიებში ყველგან შეტანილ უნდა იქნან, ხოლო თუ რომელ ადგილას ან რომელ კურიაში განახორციელებენ თავიანთ უფლებას, ამის შესახებ სიების გამოქვეყნების შემდეგ განცხადება უნდა შეეიტანონ საარჩევნო კანონში.

გუბერნიისა და ოლქების მიზორუხიკთა რიცხვი.

გუბერნიის, ოლქის, მაზრის, კუთხის და განყოფილებათა სახელები.	მიზორუხიკთა საერთო რიცხვი.	ამათ რიცხვი			
		გლეხთა მიზორუხი.	მემამულეთა მიზორუხი.	ქალაქის ამომრთ. მიზორუხი.	მუსულმანთა მიზორუხი.
თფილისის გუბ.					
თფილისის მაზ.	12	1	3	8	
ახალქალაქის „	5	2	2	1	
ახალციხის „	4	1	2	1	
ბორჩალოს „	7	1	6	—	
გორის „	10	2	7	1	2
დუშეთის „	4	1	2	1	
სიღნაღის „	5	2	2	1	
თელავის „	5	1	3	1	
თიანეთის „	3	1	2	—	
	57	12	29	14	2
ჭუთაისის გუბერნია					
ჭუთაისის მაზრა	9	2	4	3	
ზუგდიდის „	5	1	3	1	
ლენხუმის. „	3	1	2	—	
ოზურგეთის „	5	1	3	1	
რაჭის „	4	1	3	—	
სენაკის „	6	1	3	2	
შორაპნის „	6	2	4	—	
	38	9	22	7	
ყარსის ოლქი.					
ყარსის კუთ.	5	4	—	1	
არდაღის „	3	2	—	1	
ყაგიზმან. „	3	2	—	1	
ოლთის „	2	1	—	1	
	13	9	—	4	
ბათუმის და სოხუმის ოლქები.					
ბათუმის კუთ.	6	1	2	3	
ართვინის „	3	2	—	1	
სუხუმის „	5	2	2	1	1

კავკასიის დეპუტატები

მასამე სახ. ღუმაში.

გაბაშკოვი, ევგენი პეტრეს ძე, სოციალ დემოკრატი ქუთაისის გუბერნიიდან.

ჩხვიძე, კარლო სიმონის ძე, სოც. დემ. თფილისის გუბერნიიდან.

შენგაშიძე, თ-დი პრაკოფი ლევანის ძე, პროგრესისტი, ბათუმის, სოხუმის და ყარსის ოლქებიდან.

საღათელაძე, იოანეს ნიკოლოზის ძე, შრომის ჯგუფის წევრი ბაქოს, განჯის და ერევნის გუბერნიებიდან.

ხასჟამელიძე, მუსულმანთა ფრაქციის წევრი (იმავე ადგილებიდან.)

ჯასაჩკანი, ნიკიტა ვასილისძე, ნაციონალისტი თერგის კახაკთა არჩეული.

ბონდიუი, კონდარტე ლუკას ძე კონ. დემოკრატების ოლქის კახაკთა არჩეული.

პოკროვსკი ძე—2., ივანე პეტრეს ძე, სოც. დემოკრატი შავი ზღვის გუბერნიის, ყუბანის და თერგის ოლქების არა კახაკთა მცხოვრებლების არჩეული.

ტამოშკინი, თედორე ფედოტეს ძე, მემარჯვენე ამიერკავკასიის რუს მცხოვრებთა არჩეული.

32

6 366